

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
доктора економічних наук, професора Гречан Алли Павлівни
на дисертаційну роботу Бабаєва Джахіда Ігбал огли
«Управління гуманітарними проєктами у зоні екстремальних дій на основі
комплементарних нейронних мереж»,
яку подано на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
за спеціальністю 073 «Менеджмент»

Актуальність теми дослідження.

Сьогодні, як ні коли, управління гуманітарними проєктами у зоні екстремальних дій на основі систем штучного інтелекту має велику значущість у сучасному світі. Актуальність управління гуманітарними проєктами у зоні екстремальних дій на основі комплементарних нейронних мереж визначається рядом специфічних факторів, а саме: наявність гуманітарної кризи, складність прийняття рішень, необхідність обробки специфічних даних, забезпечення результативності процесів управління, широкі можливості розвитку систем менеджменту, складність та непередбачуваність ситуацій, швидке реагування, підвищення ефективності комунікації, інноваційність рішень та постійне їх вдосконалення. Отже, застосування елементів штучного інтелекту в менеджменті гуманітарних проєктів в зоні екстремальних дій є інноваційним підходом, який внаслідок впровадження нових технологій та алгоритмів може покращити якість та ефективність гуманітарних дій, забезпечуючи постійне вдосконалення процесів та результатів.

Актуальність наукового дослідження також підтверджується його виконанням у межах держбюджетних планових науково-дослідних робіт Київського національного університету будівництва і архітектури під час виконання теми «Ціннісно-орієнтоване управління в умовах дигіталізації суспільства» (номер державної реєстрації 0121U114473).

Тому вважаю, що дисертаційна робота Бабаєва Д.І є актуальною і має важливе теоретичне та практичне значення.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Сформульовані в дисертаційній роботі Бабаєва Д.І теоретичні та практичні положення відзначаються послідовністю викладу та достатньо високим рівнем наукової аргументації. Вони базуються на аналізі наукових напрямів дослідження стосовно теоретичних розробок у галузі розвитку менеджменту гуманітарних проєктів у зоні екстремальних дій на основі елементів штучного інтелекту, грамотній постановці мети і задач дослідження, використанні сучасних методів дослідження, критичному аналізі отриманих результатів (у порівнянні з результатами інших дослідників) і якісному формулюванні

підсумкових висновків.

Достовірність одержаних результатів досліджень забезпечується науковою обґрунтованістю теоретичних положень, успішна апробація розроблених моделей та методів для визначення гуманітарних проєктів у зоні екстремальних дій на основі моделей штучного інтелекту, повнота врахування найбільш суттєвих чинників і параметрів при побудові моделі успіху проєкту, що впливають на якість моделювання, відповідність результатів наукових досліджень результатам експерименту.

Теоретичні дослідження виконано з використанням сучасних методів. У роботі використані методи теоретичного й емпіричного дослідження, основними з яких є системний підхід, методи аналізу та синтезу (порівняння, аналогія, абстрагування, формалізація, класифікація, декомпозиція), структурний аналіз, моделювання, у тому числі графічне, математичне, когнітивне. Також застосовано: індукцію та дедукцію – для визначення загальних тенденцій розвитку емоційного інтелекту; теоретичного узагальнення і порівняння – для розкриття сутності емоційного інтелекту керівника проєкту.

Теоретичною основою роботи послугували фундаментальні положення сучасного проєктного менеджменту, штучного інтелекту, теорії пізнання, а також наукові праці провідних учених у галузях інформаційних технологій, проєктного аналізу, історичного пізнання. Підґрунтям для побудови формалізованих моделей стали моделі та методи штучного інтелекту.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформованих у дисертації.

Дисертантом обґрунтовано мету роботи як розроблення концептуальних положень, моделей, методів та підходів, що формують досягнення успіху в менеджменті гуманітарних проєктів в зоні екстремальних дій на основі застосування штучного інтелекту у вигляді нечітких ситуаційних моделей разом з компліментарними нейронними мережами для підготовки та прийняття рішень.

Об'єктом дослідження визначено теоретико-методологічні засади підвищення успіху менеджменту гуманітарних проєктів в зоні екстремальних дій організації на основі застосування елементів штучного інтелекту.

Предметом дослідження слугували моделі, методи та підходи до організації та менеджменту, які сприяють ефективним результатам управління гуманітарними проєктами в зоні екстремальних дій організації на основі застосування елементів штучного інтелекту.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що ефективність та успішність проєктів та програм залежить від систем менеджменту гуманітарних проєктів в зоні екстремальних дій організації на основі застосування елементів штучного інтелекту.

Проведений аналіз дисертації та публікацій Бабаєва Д.І дозволяє підтвердити наявність елементів наукової новизни, які викладено конкретно, послідовно і системно. До вагомих наукових результатів, що сформовані здобувачем, можна віднести такі:

вперше:

- запропоновано нечіткі ситуаційні моделі, які інтегровані з компліментарними нейронними мережами з урахуванням сучасного оточення менеджменту проєктів у зонах екстремальних дій з ознаками крихкості, невизначеності, нелінійності та непередбачуваності;

- побудована концептуальна модель та архітектура менеджменту гуманітарних проєктів в умовах екстремальних дій, яка базується на системі штучного інтелекту та відображає специфіку процесів управління і взаємодії з оточенням, яке характеризується високим рівнем небезпеки, нестабільністю та швидкозмінним контекстом;

- запропоновано методи менеджменту гуманітарних проєктів в зоні екстремальних дій організації на основі застосування архітектури нечітких ситуаційних моделей та компліментарних нейронних мереж у базових напрямках забезпечення успіху;

удосконалено:

- класифікацію гуманітарних проєктів в умовах екстремальних дій, включаючи COVID 19, воєнні дії в Україні, екологічні та гуманітарні катастрофи. В цьому випадку додано ще один вимір, який визначається застосуванням штучного інтелекту та систем знань задля швидкого та ефективного реагування для забезпечення необхідної дій та проєктів;

- інтегровані моделі менеджменту в умовах екстремальних дій, які охоплюють фізичний, інформаційний та психологічний простори на прикладі управління проєктами COVID 19;

набуло подальшого розвитку:

- застосування нечітких ситуаційних мереж та комплементарних нейронних мереж управління гуманітарними проєктами, що може покращити ефективність та результативність допомоги;

- методи використання комплементарних нейронних мереж для обробки складних даних та виявлення залежностей, що допомагає менеджерам гуманітарних проєктів приймати обґрунтовані рішення на основі об'єктивних аналітичних даних.

Теоретичне значення дисертаційної роботи полягає у розробці моделей, методів та підходів, що формують досягнення успіху менеджменту гуманітарних проєктів у зоні екстремальних дій на основі моделей штучного інтелекту, вдалого застосування трансформаційного лідерства менеджерів, їх компетенцій та командних цінностей.

Практичне значення управління гуманітарними проєктами у зоні екстремальних дій на основі комплементарних нейронних мереж є значущим, оскільки воно допомагає забезпечити швидко, ефективно та безпечно

гуманітарну допомогу. Використання зазначених мереж управління гуманітарними проектами дозволяє:

- швидко аналізувати та обробляти великий обсяг даних, що дає можливість приймати обґрунтовані рішення та розробляти стратегії допомоги;
- сприяють оптимізації розподілу ресурсів у гуманітарних проектах;
- забезпечують аналіз попиту та потреб населення, оцінюють ефективність різних стратегій ;
- підвищують точність та прогностичність управління гуманітарними проектами на основі аналізу складних залежностей та виявлення тенденцій за допомогою обробки великого обсягу даних;
- знизити ризики та підвищити безпеку шляхом аналізу ситуації, ідентифікації потенційних загроз та розробки стратегій захисту;
- покращити координацію та співпрацю між різними гуманітарними організаціями та структурами (швидкий обмін даними та аналітичні можливості мереж об'єднують зусилля та забезпечують ефектне вирішення гуманітарних проблем).

Аналіз змісту дисертації.

У вступі та першому розділі дисертаційної роботи обґрунтовано актуальність теми і наукових завдань; викладено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, наукову новизну й практичне значення отриманих результатів; висвітлено особистий внесок здобувача; наведено інформацію про реалізацію, ступінь апробації та публікації результатів дисертаційного дослідження; проведено аналіз управління гуманітарними проектами у динамічному та ризиковому оточенні, охарактеризовано існуючі моделі та методи управління гуманітарними проектами, виділено особливості менеджменту гуманітарних проектів у зоні екстремальних дій на основі застосування штучного інтелекту.

У другому розділі автором представлено розроблену концептуальну модель менеджменту гуманітарних проектів у зоні екстремальних дій на основі моделей штучного інтелекту, проведені дослідження з розвитку систем класифікації систем менеджменту гуманітарних проектів у зоні екстремальних дій на основі моделей штучного інтелекту. Також досліджено співвідношення зон комфорту та штучного інтелекту проектного менеджера та методи формування портфеля гуманітарних проектів у складних середовищах на основі нечітких ситуаційних мереж. При цьому узагальнено проблеми управління проектами у зонах екстремальних дій на основі застосування штучного інтелекту.

Третій розділ дисертації містить сформований набір факторів успіху, які визнаються всіма авторами наукових робіт, і тих, які відображають специфіку проєктів з точки зору менеджменту, проєктної команди, самого проєкту і його зовнішнього оточення. Розглядаються запропоновані методи та моделі екстремальних процесів в системі «Пандемії, Інфодемії та Паникдемії». Узагальнено результати дослідження менеджменту гуманітарних проєктів в умовах Пандемії, Інфодемії та Паникдемії COVID 19. Також обґрунтована методологія менеджменту гуманітарних проєктів в умовах військових дій та катастроф. В розділі представлена розроблена методологія побудови успіху проєкту. Опис методології базується на її структурі: визначено основу, описано характеристику діяльності, представлені логічна та часова структура, а також технології виконання робіт та вирішення задач.

У четвертому розділі наведено практичні результати застосування менеджменту гуманітарних проєктів у зоні екстремальних дій на основі моделей штучного інтелекту. Автором описано кейс щодо застосування моделей та методів менеджменту гуманітарних проєктів у зоні екстремальних дій на основі моделей штучного інтелекту в умовах COVID 19, проаналізовано впровадження розроблених моделей та методів в системі менеджменту проєктів протидії COVID 19 в Азербайджані та Україні.

Обґрунтовано можливості Agile – трансформації в Київському національному університеті будівництва і архітектури (КНУБА), яка передбачає перехід від нераціональної роботи до швидкого процесу прийняття якісних рішень на основі використання гнучких технологій (компетенцій).

Повнота викладу основних результатів у публікаціях.

Основні положення та результати дисертаційної роботи достатньо повно викладено у 16 друкованих наукових працях, з них: 8 у наукових виданнях, які проіндексовано в міжнародних наукометричних базах (Scopus), 2 статті у фахових виданнях, що входять до переліку, затвердженого Департаментом атестації кадрів МОН України, 5 публікацій апробаційного характеру (у збірниках матеріалів міжнародних наукових конференцій).

Оцінка змісту дисертації, відповідність встановленим вимогам щодо оформлення.

Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 174 сторінки друкованого комп'ютерного тексту. Основний зміст дисертаційної роботи викладено на 155 сторінках. Робота містить 28 таблиць, 15 рисунків, список використаних джерел із 156 найменувань, 1 додатку.

Структура дисертаційної роботи є цілісною, логічною та завершеною. Всі розділи є послідовними, що забезпечує системне сприйняття досліджуваної проблеми і дозволяє визначити науковий внесок здобувача та ступінь вирішення сформульованих завдань відповідно до теми і мети дослідження.

Дисертація містить нові наукові та практичні результати, які полягають у вирішенні задачі розробки концептуальних положень, моделей, методів та підходів, що формують досягнення успіху менеджменту гуманітарних проектів у зоні екстремальних дій на основі моделей штучного інтелекту інтелекту, вдалого застосування трансформаційного лідерства менеджерів, їх компетенцій та командних цінностей.

Стиль викладання матеріалу є чітким і науковим.

Порушень академічної доброчесності в дисертації та наукових працях, у яких висвітлено наукові результати дослідження Бабаєва Д.І., не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту та оформлення дисертаційної роботи

Позитивно оцінюючи отримані Бабаєвим Д.І. результати виконаного ним дослідження, підкреслюючи їх наукову та практичну цінність, водночас слід вказати на окремі положення, які є дискусійними та потребують додаткової аргументації:

1. Формалізована нечітка мережева модель успіху гуманітарного проекту побудована із застосуванням теорії множин тільки визначає її складові, і практично не містить дій над множинами входів та виходів. Вважаю, що доцільно було б модель описати простою структурою.

2. В першому розділі розглянуто дві моделі BANI оточення. З наведеного аналізу не зрозуміло яка саме модель оточення застосовується у дослідженнях менеджменту гуманітарних проектів у зоні екстремальних дій на основі моделей штучного інтелекту та яким чином ці моделі впливають на адекватність проведеного дослідження щодо апробації її ефективності у проектах COVID 19.

3. При впровадженні моделей штучного інтелекту автор посилається на систему навчання компліментарних нейронних мереж. При цьому в дисертації визначено, що моделі та методи навчання нейронних мереж виходять за межі досліджень.

4. Деякі посилання на літературні джерела не відповідають змісту тексту.

5. По тексту дисертації зустрічаються стилістичні та орфографічні помилки, а також окремі недоліки в оформленні.

Але наведені зауваження мають дискусійний характер, не знижують достатньо високий науковий рівень дисертаційної роботи і не впливають на її загальну оцінку.

Загальний висновок та оцінка дисертації

Дисертація Бабаєва Джахіда Ігбал огли «Управління гуманітарними проектами у зоні екстремальних дій на основі комплементарних нейронних мереж» виконана на актуальну тему.

За своїм змістом наукове дослідження є завершеною самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові теоретичні положення та науково-обґрунтовані результати, що мають важливе наукове й практичне

значення. Дисертація виконана на високому науково-методичному рівні, її зміст відповідає обраній темі дослідження та профілю спеціальності 073 «Менеджмент». Сформульовані в роботі наукові положення, висновки та рекомендації є достовірними та всебічно обґрунтованими. Визначену мету дослідження досягнуто, а основні завдання вирішено. Анотація та опубліковані здобувачем наукові праці повною мірою відображають зміст дисертації, головні результати дослідження, його наукову новизну, практичну значущість і особливий внесок здобувача в науку.

За своїм науковим рівнем, глибиною теоретичних розробок, практичним значенням отриманих результатів, висновків і рекомендацій дисертація Бабаєва Д.І. відповідає вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44 (зі змінами).

Викладене вище дозволяє зробити висновок, що здобувач - Бабаєв Джахід Ігбал огли – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 073 «Менеджмент».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук,
професор
професор кафедри економіки
Національного транспортного університету

Алла ГРЕЧАН

ПІДПИС ЗАВІРЯЮ
Вчений секретар Національного
Транспортного Університету
проф. Мельниченко О.І.

